

УДК 94(476)“1922/1923”:364.692(470.4):368.9

Агульнаграмадзянскі падатак як надзвычайная мера дапамогі галадаючым Паволжа ў 1922—1923 гг.

Базарэвіч Г.Х.

Установа адукацыі “Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Машэрава”, Віцебск

Для аказання дапамогі галадаючаму насельніцтву Паволжа ўсё працаздольнае насельніцтва РСФСР і саюзных рэспублік абкладалася агульнаграмадзянскім падаткам. Жыхары Беларускай ССР, а таксама Гомельскай і Віцебскай губерняў былі прыцягнуты да спагнання падатку.

Мэта артыкула — паказаць механізм спагнання агульнаграмадзянскага падатку ў савецкай Беларусі як надзвычайнай меры для аказання дапамогі галадаючым Паволжа ў 1922 годзе.

Матэрыял і метады. Даследаванне падрыхтавана на падставе архіўных матэрыялаў з фондаў Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь, Дзяржаўнага архіва Віцебскай вобласці, а таксама справаздачных выданняў Віцебскага і Гомельскага выканаўчых камітэтаў і сакратарыята Беларускай ССР. Дакументы нарматыўна-прававога характару дазваляюць устанавіць парадак вызначэння мэтавага пласта насельніцтва і парадак спагнання падатку.

Метадалагічную аснову даследавання склалі прынцыпы гістарызму і аб’ектыўнасці. Пры гэтым падчас працы выкарыстоўваліся гісторыка-апісальны, гісторыка-генетычны і гісторыка-параўнальны метады.

Вынікі і іх абмеркаванне. Савецкая Беларусь як саюзная рэспубліка далучылася да кампаніі па спагнанню выдаткаў са сваіх грамадзян. Таксама ўсё працаздольнае насельніцтва ўраджайных Гомельскай і Віцебскай губерняў, якія ў той час уваходзілі ў склад РСФСР, абкладалася прамым падаткам. Механізм вызначэння плацельшчыкаў не выключай спрэчных момантаў, таму ўдасканалваўся на працягу ўсёй кампаніі. Агульнымі тэндэнцыямі першага і другога агульнаграмадзянскага падатку з’яўляліся нізкая актыўнасць у пачатку кампаніі і спешка напрыканцы тэрмінаў аплаты. Неразвітая сістэма фінансавых органаў у сельскай мясцовасці абумовіла замаруджанасць збору падатку на вёсцы.

Заключэнне. Прырода агульнаграмадзянскага падатку паказала, што гэта была надзвычайная мера, да якой звярнуўся ўрад РСФСР, каб пераадолець цяжкія наступствы голаду ў Паволжы. Савецкая Беларусь далучылася да гэтай кампаніі як саюзная рэспубліка, а Віцебская і Гомельскія губерні прынялі ўдзел як суб’екты РСФСР. Падчас збору падатку ў савецкай Беларусі назіраліся наступныя тэндэнцыі: нягледзячы на разгортванне буйной агітацыйнай кампаніі, у гарадах насельніцтва не спяшалася аплочваць падатак, а ў сельскай мясцовасці працэс быў вельмі марудным. Тым не менш абмежаваны тэрмін унясення падатку і пагроза навілічэння яго памераў стымулявалі насельніцтва спяшацца з аплатай.

Ключавыя словы: голад, Паволжа, савецкая Беларусь, агульнаграмадзянскі падатак.

(Ученые записки. — 2017. — Том 23. — С. 85–90)

General Civil Tax as an Extraordinary Measure of Assistance to the Hungry Population of the Volga Region (1922–1923)

Bazarevich G.H.

Education Establishment “Vitebsk State P.M. Masherov University”, Vitebsk

To assist the starving population of the Volga region all the able-bodied population of the RSFSR and the Union Republics was subject to general civil tax. Residents of the Belarusian Soviet Socialist Republic, as well as Gomel and Vitebsk Regions were involved in the collection of the tax.

The purpose of the article is to show the mechanism of collection of the civil tax in Soviet Belarus as an emergency measure to assist the starving Volga region in 1922.

Material and methods. The study was prepared on the basis of archival materials from the collections of the National Archives, the State Archives of Vitebsk Region, as well as accounting books of Vitebsk and Gomel Executive Committees

Адрас для карэспандэнцыі: e-mail: anna_bazarevich@mail.ru — Г.Х. Базарэвіч

(Administrations) and the Secretariat of the Belarusian Soviet Socialist Republic. Regulatory and legal documents allow us to determine the procedure for determining the target segment of the population and the procedure for levying the tax.

Findings and their discussion. Soviet Belarus joined the campaign to collect payments from its citizens. In addition, all the able-bodied population of crop abundant Gomel and Vitebsk Regions, which at that time were part of the RSFSR, was subject to direct taxation. The mechanism for determining taxpayers did not exclude controversial issues, and therefore improved throughout the campaign. The general trend of the first and second operations for civil taxation is low in the early stages of the campaign and the rush at the end of the payment period. An undeveloped system of financial authorities in rural areas has led to a slow collection of taxes in rural areas.

Conclusion. The nature of the civil tax showed that this was an extraordinary measure, to which the government of the RSFSR applied to overcome the severe consequences of famine in the Volga region. Soviet Byelorussia joined the company as a Union Republic, and the Vitebsk and Gomel Regions, as successful, participated as subjects of the RSFSR. During the tax collection in Soviet Belarus the following trends were observed, despite the fact that the dismantled large campaign in the city's population was slow to pay taxes, and this process slowed down very much in the countryside. However, the introduction of a limited duration of the tax and the threat of an increase in its size prompted the population to rush to pay.

Key words: hunger, the Volga region, Soviet Belarus, general civil tax.

(Scientific notes. — 2017. — Vol. 23. — P. 85–90)

Харчовая бяспека краіны з'яўляецца асноўным фактарам яе ўстойлівага эканамічнага развіцця, умовай падтрымкі нацыянальнага рынку і здольнасці дзяржавы забяспечыць дастатковы ўзровень збалансаванага харчавання насельніцтва. Дасягненне бяспекі ў харчовай сферы мае значную ролю і для аказання падтрымкі насельніцтву краін, якія апынуліся ў крызісным стане. У сувязі з гэтым даследаванне гісторыі ўдзелу Беларусі ў гуманітарных місіях бачыцца актуальным. Асвятленне працэсу спагнання ў савецкай Беларусі агульнаграмадзянскага падатку 1922 г. на карысць галадаючых Паволжа дазволіць адлюстравать ход і вынікі надзвычайнай меры па выратаванні пацярпелых.

Правядзенне агульнаграмадзянскага падатку 1922 г. у савецкай Беларусі раней не з'яўлялася прадметам самастойнага даследавання. Аднак беларускія і расійскія навукоўцы часта звяртаюцца да гэтай тэмы ў кантэксце станаўлення падатковай палітыкі ў гады нэпа і рэалізацыі яе праграм [1; 2].

Мэта артыкула — паказаць механізм спагнання агульнаграмадзянскага падатку ў савецкай Беларусі як надзвычайнай меры для аказання дапамогі галадаючым Паволжа ў 1922 годзе.

Матэрыял і метады. Даследаванне падрыхтавана на падставе архіўных матэрыялаў з фондаў Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь, Дзяржаўнага архіва Віцебскай вобласці, а таксама справаздачных выданняў Віцебскага і Гомельскага выканаўчых камітэтаў і сакратарыята Беларускай ССР. Дакументы нарматыўна-прававога характару дазваляюць устанавіць парадак вызначэння мэтавага пласта насельніцтва і парадак спагнання падатку.

Метадалагічную аснову даследавання склалі прынцыпы гістарызму і аб'ектыв-

насці. Пры гэтым падчас працы выкарыстоўваліся гісторыка-апісальны, гісторыка-генетычны і гісторыка-параўнальны метады.

Вынікі і іх абмеркаванне. На дапамогу галадаючым Паволжа былі прыцягнутыя як дзяржаўныя, так і грамадскія рэсурсы. У хуткім часе стала відавочна, што рэзерваў краіны будзе недастаткова, каб накарміць галодных, аднавіць разбураныя бедствам гаспадаркі і засеяць палі. Поспех кампаніі па выратаванні пацярпелых у першую чаргу вызначаўся актыўнасцю грамадства. Былі распаўсюджаны разнастайныя спосабы ўключэння насельніцтва савецкай Беларусі ў справу аказання дапамогі галадаючым Паволжа. На першым этапе, для якога быў характэрны добраахвотны ўдзел, грамадзяне далучаліся шляхам ахвяраванняў падчас публічных збораў у грамадскіх месцах, давалі згоду на адлічэнне пэўнай колькасці заробку. Але гэтых мер было недастаткова, таму ўвосень 1921 г. з'явілася рашэнне аб пераходзе ад выпадковай да рэгулярнай дапамогі, які ўстанаўліваў новы парадак збораў харчовых ахвяраванняў у гарадах і сельскай мясцовасці.

Пачатак абавязковай дапамогі галадаючым прыпадае на канец 1921 г. Асноўным прынцыпам гэтага парадку сталі абавязковыя адлічэнні. Падобнае рашэнне было абумоўлена негатыўнымі праявамі, што мелі месца ў гарадскім асяроддзі. Напрыклад, некаторыя ўстановы і прадпрыемствы сабраныя сродкі своечасова не здавалі, а трымалі ў сябе па некалькі месяцаў, што ва ўмовах інфляцыі мела вельмі негатыўныя наступствы. Грошы страчвалі сваю каштоўнасць, а гэта было недапушчальным. Канешне, вінаватыя караліся ў адпаведнасці з законам і кампенсавалі ўсе выдаткі па новым курсе. Мера пакарання

Табліца

Дынаміка пасяўных плошчаў у Паволжы (у тысячах дзесяцін)

Раёны	1901–1905	1906–1910	1913	1916	1917	1920	1921
Сярэдне-Волжскі	9,956	10,585	10,890	9,779	10,437	8,128	6,789
Ніжне-Волжскі	4,906	4,841	5,271	4,662	4,317	3,399	2,075
Прыўральскі	5,088	5,328	5,521	5,222	4,713	3,703	3,467

за такія парушэнні рэгламентавалася 107 артыкулам Крымінальнага кодэкса РСФСР. Бяздзейнасць ці невыкананне абавязкаў службовай асобай маглі прывесці да пазбаўлення волі ці прымусовых работ тэрмінам на 1 год альбо да звальнення з пасады [3, арк. 8 зв.]. Трэба адзначыць, што з 1922 г. па 1928 г. на тэрыторыі Беларускай ССР дзейнічаў Крымінальны кодэкс, аналагічны КК РСФСР.

Абавязковае забеспячэнне з боку насельніцтва пэўнай колькасці едакоў з галадаючых раёнаў рэгулярным пайком было асноўнай задачай усталяваных формаў дапамогі. У паёк уваходзіла 3 фунты мукі і 6 фунтаў рознага прыварку на чалавека [4, арк. 7].

Трэба нагадаць, што гэты намер суправаджаўся лозунгам “10 сытых накормяць аднаго галадаючага”. Важна было дамагацца, каб працоўныя добраахвотна адлічвалі 3 фунты ў месяц, каб кожныя 30 працоўных і служачых горада і 10 двароў на вёсцы ўзялі пад сваю апеку адно дзіця з Паволжа.

Фінансавыя сродкі патрабаваліся не толькі на забеспячэнне галадаючых харчаваннем, але і на медыцынскае абслугоўванне, адзенне і рэчы побыту, а больш за ўсё на аднаўленне гаспадаркі і засеў пасяўных плошчаў, якія знаходзіліся ў крызісным стане. Лічбавыя паказчыкі ў некаторых выпадках знізіліся больш чым у два разы (табл.).

Такім чынам, у параўнанні з 1913 г. агульная плошча пасеву да 1921 г. скарацілася: у Сярэдне-Волжскім раёне на 36%, у Ніжне-Волжскім — на 61%, а ў Прыўральскім — на 38%. Як бачна з табл., на працягу 1920–1921 г. плошчы зменшыліся асабліва рэзка. Напрыклад, у галадаючых раёнах, што былі замацаваны за Беларускай ССР і беларускімі губернямі РСФСР, пасяўная плошча скарацілася больш чым у два разы. У Саратаўскай губерні з 2 188 400 да 1 507 500, у Самарскай — з 2 916 900

да 1 355 400 дзесяцін [5, арк. 187]. Такое рэзкае скарачэнне пасяўных плошчаў тлумачыцца шэрагам прычын: стратай працоўнай сілы, змяншэннем агульнай колькасці працоўнай жывёлы і інвентару, нястачай насення. Крызіс чалавечага рэсурсу быў выкліканы не толькі смяротнасцю, але і масавым рухам сялянскага насельніцтва з галадаючых раёнаў у больш паспяховыя.

Для аказання дапамогі галадаючым, барацьбы з эпідэмічнымі хваробамі і паліпшэння жыцця дзяцей, што знаходзіліся на дзяржаўным утрыманні ва ўсіх мясцовасцях РСФСР і рэспублік, быў усталяваны аднаразовы агульнаграмадзянскі падатак. Памер падатку для працоўных і служачых да 9 разраду складаў 50 капеек, для астатніх працоўных і служачых пасля 9 разраду і сялян, што вялі гаспадарку без наёмнай працы, — 1 руб. з чалавека. Усе астатнія павінны былі здзейсніць унёсак у памеры 1 руб. 50 кап [6].

Па той прычыне, што ў савецкай Беларусі па некаторых установах, якія засталіся на дзяржаўным забеспячэнні (арганізацыі народнай адукацыі, аховы здароўя і інш.), стаўкі служачых да 9 разраду былі ніжэйшыя за 9 разрад ставак працоўных. Таму тады ўлады вырашылі прыраўняць гэтых работнікаў да групы плацельшчыкаў 9 разраду [7, арк. 8].

Падаткам абкладалася ўсё працаздольнае насельніцтва РСФСР і саюзных рэспублік. Так, Беларуская ССР, а таксама Віцебская і Гомельская губерні падлягалі пад выкананне дэкрэта ЦВК і СНК ад 11 лютага 1922 г. [8, с. 416]. Гэтым тэрыторыям даводзіліся вызначаныя сумы. Віцебскай губерні быў даведзены збор 85 млн рублёў, Гомельскай — 130 млн рублёў, а Беларускай ССР — 100 млн рублёў у грашовых знаках 1922 г. [9, арк. 33].

Ад выплат вызваляліся чырвонаармейцы і міліцыянеры, што знаходзіліся на дзеючай службе [8, с. 417]. Аднак апошнія

падзяляліся на 4 разрады: камандны склад, міліцыянеры, адміністрацыйна-гаспадарчы склад і канцылярскі персанал. Першыя дзве групы, што неслі цяжкую ўзброена-ахоўную службу, падатку не падлягалі, астатнія ж абкладаліся на агульных умовах [10, арк. 43]. Ад выплаты падатку вызваліліся навучэнцы дзяржаўных устаноў, асобы, што знаходзіліся на сацыяльным утрыманні, а таксама маці, якія мелі на сваім утрыманні аднаго ці больш дзяцей да 14 гадоў ці іншых непрацаздольных членаў сям'і. Натуральна, ад падатку вызваліліся і жыхары тэрыторый, ахопленых голадам [8, с. 417]. Для працоўных і служачых розных разрадаў вызначаліся адпаведныя памеры падатку. Дзейнічала сістэма зніжак па адмысловым крытэры.

Падатак належала заплаціць адзін раз і зрабіць гэта патрабавалася не пазней за 31 мая 1922 г. Такім чынам, з даты апублікавання дэкрэта для выплаты падатку грамадзянам давалася 3,5 месяцы. Першапачаткова рыхтаваліся спісы плацельшчыкаў, пасля чаго апошнія інфармаваліся аб памеры належнага падатку. З працоўных і служачых падатак утрымліваўся непасрэдна ва ўстановах і на прадпрыемствах, дзе яны працавалі. Трэба адзначыць, што ў большасці арганізацый практыкаваліся з лета 1921 г. добраахвотныя адлічэнні на карысць галадаючых. Таму мясцовым рашэннем дазвалялася залічваць у лік агульнаграмадзянскага падатку адлічэнні за адзін месяц на карысць галадаючых, калі гэтага было недастаткова, то за два папярэднія месяцы.

Адной з праблем, якая патрабавала вырашэння, было вызначэнне крытэрыю, па якім даваліся ільготы ці поўнае вызваленне ад падатку. Таму Упраўленнем падаткамі і дзяржаўнымі даходамі Наркамфіна вырацоўваліся дадатковыя інструкцыі, што рэгламентавалі механізм спагнання падатку, пры гэтым улічваліся пэўныя акалічнасці. Напрыклад, тыя асобы, якія павінны былі ўнесці падатак, але не знаходзіліся на службе ў дзяржаўных установах і не занятыя працай у дзяржаўных ці прыватных прадпрыемствах, абкладаліся не вышэй за стаўку, якая прызначалася галаве сям'і [10, арк. 48].

Распрацоўка шматлікіх інструкцый не забяспечыла ідэальнай сістэмы спагнання падатку, назіраліся шматлікія парушэнні, што былі звязаныя не толькі з затрымкай унясення грошай, афармленнем дакументацыі. Адбівалася на сітуацыі і псіхалогія насельніцтва, якое адкладала ўнёсак

на апошні дзень [11, арк. 46]. Такім чынам, у канцы тэрміну аплаты ўтваралася чарга, што выклікала збоі ў працы падатковага апарату. У сукупнасці гэтыя акалічнасці сталі фактарамі, якія замаруджвалі збор падатку, што ва ўмовах абясцэньвання грошай зніжала аб'ёмы закупак харчавання і насення для галадаючых.

Тым не менш у пачатку чэрвеня 1922 г. было прынята рашэнне аб павелічэнні тэрміну спагнання падатку, што быў усталяваны дэкрэтам 11 лютага. Такім чынам, тэрмін аплаты падоўжыўся на 1 месяц — да 30 чэрвеня. У сувязі з гэтым змяненнем пераносіліся і іншыя прадугледжаныя дэкрэтам тэрміны. Пры выплаце падатку са спазненнем у тэрмін з 1 па 30 ліпеня пеня складала 100%, такім чынам, стаўка павышалася ў два разы. Адпаведна пры выплаце ў жніўні падатак браўся ў трайным памеры, а з верасня гэтая сума спаганялася ў прымусовым парадку [10, арк. 49].

Увядзенне агульнаграмадзянскага падатку паказала недасканаласць падатковага механізму. На практыцы ўзніклі пытанні прыцягнення да падатку грамадзян, што стаялі на ўліку сацыяльнага забеспячэння, але апошнім фактычна не карысталіся. І грамадзяне, што не стаялі на ўліку, але па стане здароўя з'яўляліся поўнымі інвалідамі. Рашэннем Наркамфіна ад выплаты падатку вызваліліся інваліды, што зарэгістраваныя аддзеламі сацыяльнага забеспячэння, і асобы, якія былі цалкам нездольныя да працы і патрабавалі дапамогі для задавальнення неабходных жыццёвых патрэб. Вызваліліся таксама і інваліды, якія не патрабавалі дагляду, а таксама тыя, якія здольныя да лёгкай працы. Што датычыцца тых грамадзян, якія не стаялі на ўліку, то пры прадстаўленні медыцынскага пасведчання, якое б пацвярджала інваліднасць, гэтыя грамадзяне маглі таксама разлічваць на вызваленне ад выплаты падатку [10, арк. 53].

У Беларускай ССР, таксама як і ў Віцебскай і Гомельскай губернях РСФСР, існавала праблема правільнасці ўліку плацельшчыкаў, што было выклікана адсутнасцю адзінай сістэмы справаздачнасці. Толькі ў канцы чэрвеня 1922 г. былі выпрацаваны агульныя формы справаводства для падачы звестак аб агульнаграмадзянскім падатку.

Агульнаграмадзянскі падатак складаў значную частку ад усіх прамых падаткаў. Напрыклад, у перыяд з 1 студзеня па 1 лістапада 1922 г. сярод такіх паступленняў па Віцебскай губерні, а іх было пяць (патэнт-

ны, ураўняльны, гербавы і канцылярскі, працоўны і гужавы і агульнаграмадзянскі падаткі і зборы), агульнаграмадзянскі падатак склаў 41,5% адносна агульнай сумы паступленняў [12, с. 322]. Гэта тлумачылася тым, што падатак быў масавым, ён упершыню ахапіў трэцюю частку насельніцтва губерні. Стаўкі былі досыць нізкія, але галоўная мэта — дапамога галадаючым Паволжа — была дасягнутая.

Паступленне агульнаграмадзянскага падатку першыя два месяцы ішло дастаткова марудна, а ўзрасло толькі ў маі-чэрвені. Колькасць плацельшчыкаў падатку па Віцебскай губерні налічвала 376 589 чалавек, сума акладу падатку складала 40 872 789 рублёў, а на 1 лістапада нядоімка дасягнула 10 986 659 рублёў, што прыблізна склала 1/4 частку ад даведзенага плана [12, с. 323]. Час паказаў, што своєчасовае выкананне выплат немагчыма. У большай ступені такія праблемы ўзніклі ў сельскай мясцовасці. Гэта тлумачылася адсутнасцю фінансавага апарату на месцах, а ўсімі грашовымі справамі займаўся мясцовы выканкам. Па гэтай прычыне адбылася затрымка выплат па падатку сярод сялянства і ў лістападзе 1922 г. склала толькі 25% ад запланаванай сумы [12, с. 321]. Часта, каб заахвоціць даўжнікоў да хутчэйшай аплаты, праводзіліся адмысловыя праверкі і аблавы ў грамадскіх месцах, а ў дзяржаўных установах патрабаваліся даведкі аб выплаце падатку.

Па Гомельскай губерні тэндэнцыі ў спагнанні агульнаграмадзянскага падатку былі падобныя. Кіраўніцтва губерні пазітыўна ацэньвала гэтую надзвычайную меру, таму што аказанне дапамогі галадаючым павінна было быць неадкладным, а збор добраахвотных ахвяраванняў мог расцягнуцца на многа месяцаў. Сума спагнання па агульнаграмадзянскім падатку для губерні была вызначана ў 100 мільёнаў рублёў. Улічваючы плацежаздольнасць, яна была падзелена паміж усім насельніцтвам губерні; стаўка агульнаграмадзянскага падатку ў горадзе складала 450 рублёў, у сельскай мясцовасці — 150 рублёў. Спагнанне праводзілася праз падатковую інспекцыю губернскага фінансавага аддзела [13, с. 53]. Дзякуючы шырокай агітацыі ў гарадах правядзенне збору было паспяховым, але значна адставала на вёсцы. Гэта тлумачылася слабасцю фінансавага апарату, які не меў магчымасці ахапіць усіх падаткаплацельшчыкаў. Вынікі збору на Гомельшчыне склалі 71 596 559 рублёў, а гэта 71,5% выканання плана [14, с. 33].

Аднаўленне сялянскай гаспадаркі было магчымым толькі пры ўмове наяўнасці неабходнай колькасці інвентару і ў першую чаргу працоўнай жывёлы. Таму са зборам ураджаю ў 1922 г. асноўная задача — аднаўленне разбуранай гаспадаркі — была яшчэ не вырашаная. Без дапамогі звонку дасягнуць нават мінімальных вынікаў было немагчыма. Нягледзячы на тое, што са зборам новага ўраджаю напружанне ў галадаючых месцах знізілася, голад не быў цалкам ліквідаваны, бо не пераадолены яго разбуральныя наступствы. Таму неўзабаве ўводзіцца другі агульнаграмадзянскі падатак, мэтай якога было аднаўленне разбуранай сельскай гаспадаркі.

Механізм спагнання другога агульнаграмадзянскага падатку быў аналагічны першаму і разніўся толькі мэтай. Для аднаўлення разбуранай гаспадаркі патрабаваліся вялікія сродкі на правядзенне меліярацыі, аднаўленне транспарту, забеспячэнне сельскагаспадарчымі машынамі і прыладамі, развіццё жывёлагадоўлі, садоводства і землеўладкаванне.

У Беларускай ССР першы агульнаграмадзянскі падатак на аказанне дапамогі галадаючым Паволжа праводзіўся ў спешцы, што выклікала пэўныя цяжкасці і збоі ў працы. Гэтая акалічнасць была ўлічаная пры правядзенні другога агульнаграмадзянскага падатку на карысць Цэнтральнай Камісіі па ліквідацыі наступстваў голаду. Папярэдні вопыт першага падатку дазволіў больш эфектыўна праводзіць работу па аблажэнні яшчэ да атрымання інструкцый з цэнтра. Для паляпшэння вынікаў у фінансавыя органы паведаў камандзіраваліся партыйныя служачыя, якія актывізавалі выкананне працы па збору падатку.

Канчатковае складанне спісаў плацельшчыкаў і ўнясенне другога агульнаграмадзянскага падатку ў Беларускай ССР было запланавана наступным чынам: з гарадскога насельніцтва — да 15 снежня 1922 г., па сельскай мясцовасці — да 1 лютага 1923 г. Агульная сума па краіне павінна была скласці 1 000 000 рублёў (грашовымі знакамі 1923 г.). Як і падчас збору першага падатку, пры спазненні аплаты на месяц пеня складала 100% і сума ўзрастала ў два разы.

Параўнанне вынікаў выканання працы па спагнанні першага і другога агульнаграмадзянскіх падаткаў за 1922–1923 гг. у Беларускай ССР вызначаецца наступнымі лічбамі: усіх плацельшчыкаў першага агульнаграмадзянскага падатку было ўлічана 310 833 чалавекі, якім быў даведзены план

збору 522 120 рублёў, па другім агульнаграмадзянскім падатку назіралася павелічэнне колькасці плацельшчыкаў да 372 124 чалавек і адпаведна сумы ў 1 386 982 рублі. На рахунак налічанага акладу паступіла 1 210 066 рублёў [15, с. 256]. Павелічэнне колькасці плацельшчыкаў адбылося, як адзначалася вышэй, дзякуючы накіраванню адказных супрацоўнікаў з цэнтра на вёску.

Заклучэнне. Такім чынам, увядзенне першага і другога агульнаграмадзянскіх падаткаў стала надзвычайнай мерай, што была прынята для аказання дапамогі пацярпелым у Паволжы. Добраахвотныя ахвяраванні і рашэнне пераходу ад выпадковай да пастаяннай дапамогі не здолелі задаволіць усе патрэбы. Увядзенне падатку было абумоўлена неабходнасцю атрымаць сродкі на барацьбу з эпідэмічнымі хваробамі і паляпшэнне жыцця дзяцей, што знаходзіліся на дзяржаўным утрыманні. Савецкая Беларусь далучылася да гэтай кампаніі як саюзная рэспубліка, а Віцебская і Гомельскія губерні прынялі ўдзел як суб'екты РСФСР.

Механізм спагнання падатку вызначаўся адмысловымі інструкцыямі Народнага камітэта Міністэрства фінансаў. Ахоп плацельшчыкаў быў настолькі шырокі, што ўпершыню ўключыў трэцюю частку насельніцтва. Падчас збору падатку ў савецкай Беларусі назіраліся наступныя тэндэнцыі: нягледзячы на разгортванне буйной агітацыйнай кампаніі, у гарадах насельніцтва не спяшалася аплочваць падатак, а ў сельскай мясцовасці працэс быў вельмі марудным. Тым не менш абмежаваны тэрмін унясення падатку і пагроза павелічэння яго памераў стымулявалі насельніцтва спяшацца з аплатай.

Літаратура

1. Миллер, Н.В. Особенности налоговой политики государства в период нэпа / Н.В. Миллер // Вест. Омского ун-та. Сер., Экономика. — 2003. — № 1. — С. 100–104.
2. Мурашка, М. Нэп і эканамічнае развіццё Рэчыцкага павета / М. Мурашка // VII Міжнародныя Доўнараўскія чытанні: матэрыялы міжнар. навук. канф., Рэчыца, 1–2 кастр. 2010 г. / ГДУ імя Ф. Скарыны; рэдкал.: В.М. Лебедзева (адк. рэд.) [і інш.]. — Гомель, 2010. — С. 326–334.
3. Дзяржаўны архіў Віцебскай вобласці (далей ДАВВ). — Ф. 570. — Воп. 2. — Спр. 13. — Арк. 8 зв.
4. ДАВВ. — Ф. 570. — Воп. 1. — Спр. 58. — Арк. 7.
5. ДАВВ. — Ф. 1319. — Воп. 1. — Спр. 14. — Арк. 187.
6. Общегражданский налог в пользу голодающих [декрет ВЦИК и СНК] // Известия Витебского губисполкома и Губкома Р.К.П. (б). — 1922. — 21 февр. — С. 1.
7. ДАВВ. — Ф. 221. — Воп. 1. — Спр. 173. — Арк. 18.
8. Итоги борьбы с голодом 1921–1922 гг.: сб. ст. и отчетов. — М., 1922. — 499 с.
9. ДАВВ. — Ф. 123. — Воп. 1. — Спр. 552. — Арк. 33.
10. ДАВВ. — Ф. 137. — Воп. 1. — Спр. 140. — Арк. 43.
11. ДАВВ. — Ф. 570. — Воп. 1. — Спр. 57. — Арк. 46.
12. Отчет Витебского губернского исполнительного комитета к X съезду Советов за время с 1 октября 1921 г. по 1 октября 1922 г. — Витебск, 1922. — 674 с.
13. Отчет Гомельского губернского исполнительного комитета, декабрь 1921 г. — ноябрь 1922 г. — Гомель, 1922. — 417 с.
14. Итоги помощи голодающим по Гомельской губернии в кампанию 1921–1922 гг. — Гомель: Издание Гомельской губернской комиссии помощи голодающим, 1922. — 35 с.
15. Белорусская Социалистическая Советская Республика в 1922–1923 гг. / сост. под общ. ред. Секретариата ЦИК и СНЕКБ. — Минск: [б.и.], 1924. — 420 с.

Паступіў у рэдакцыю 22.05.2017 г.